

A Szabó család története: Angyalföldi polgárok

admin, Sunday 18 March 2012 - 14:45:24

2007 májusban véget ért a családi családregény, amely 1959 óta 2500 epizódon át mesélte-mesketélte egy képzeltbeli, egyszersmind roppant népes famíliát történetét. Visszatekintésünkben ezek a korszakokon átívelő generációs ábrák.

Majd fél évszázados története során nemzeti kincsnek és magyarikumnak épp úgy megtették már, mint veszélyes ízlésrombolásnak vagy épp erényügyi ponyváknak. Ám ha a Szabó család színvonala, megérintése körül a kezdetektől fogva tart is a disputa, az aligha lehet kétséges, hogy a generációs ábrák Magyarország valóságos bédékkere.

Soha a sorozat a nyolcvanas évek végére jócskán megfáradt, átevéckélés és a rendszerváltás évein ugyancsak példázatosnak tekinthetjük.

"Egyszer q emberek" - sz ölt az eredetileg csak n éh ány r észesre tervezett hangj át éksorozat egyik korai c ímv áltozata, s ez - ak árcsak az az óta kanoniz ál ódott Szab ó csal ád megnevez és - j ól jelzi az 1959. j únius 30- án útj ára ind ított t ört énet h étk öznapias, s egyszerre didaktikus jelleg ét. A korban ambici ózusnak tekintett r ádi ós v állalkoz ás, melynek az ért j ócsk án akadtak k ülhoni mint áí (a keleti blokkon bel ül p éld ául a lengyel Matysi ák csal ád), egy anygalf öldi fam ília tagjait tette meg a kacskaring ós hist ória f Qszerepl Qinek. Az alkot ók, a h árom zsurnaliszta-dramaturg szerz Q (Liska D énes, Bar óti G éza és Forg ács Istv án), a rendez Q L ászl ó Endre (Sz íriusz kapit ány és Mikrobi atyja), valamint a m qsorfolyam ör ök ös dramaturgja, Major Anna kell Q szakmai és politikai k ör ültektől éssel garant ált ák csal ádreg ény ük siker ét. Így a Szab ó csal ádnak kit qn Q pedig ét biztos ítottak, hiszen a sz üzs é szerint annak valamennyi tagja munk ás vagy munk ás sz ármaz ás ú értelmis égi/vezet Q volt. Az sem lehetett teljess éggel v életlen, hogy a fant ázia sz ülte Lap ály utc át (Szab ó ék otthon át) éppen a t Qr Qlmetzett munk ásker ületbe, K ád ár J ános ör ök ös k épvisel Qi v álaszt ók örzet ébe, Anygalf öld kell Qs k özep ébe helyezt ék. A bezzegker ületben ltt, a bezzegker ületben élt teh át a mintacsál ád, él én a meg ért Q aty ával, Szab ó J ános nyugalmazott sz öv Qmesterrel és lak óbizotts ági eln ökhelyettessel. A t ört énet is vele kezd Qd ött, hiszen az els Q epiz ódban m ég kiz ár ólag csak Q szerepelt a csal ád tagjai k öz ül. Igaz, a der ék szervezett munk ást, a Kistextil újdons ült nyugd íjas át r ögt ön le is üt ött ék textillóp ásrá összesz övetkezett hulig ánok, amikor az öntudatos állampolg ár tetteleg kereszt ülh úzta sz ám ít ásuakat. Legid Qsebb fia, Bandi m ár a m qsorfolyam kezdet én munk ás értelmis égi k öz épvezet Q volt, aki azonban prolimentalit ás áb ól sokat meg Qrz ött: "Mindj árt sz étcsapom az etet Qdet!" - tromfolt le egy szemtelen pernahajdert valamikor 1960 t áj án. Ut óbb remek gy árigazgat ó v ált Bandib ól, ak árcsak a t ört énet m ászik öreg szakij ának, Kanczler Francinak a csemet éj éb Ql, aki nev ét Kincsesre magyaros ítvá futotta meg p ály áj át. Ott volt azt án a k öz éps Q gyermek, a vag ány buszsof Qr Laci, valamint az orvosnak k ész ül Q cserfes bakfis, lcu. S éppen nem utols ósorban: ott volt a Mama, Szab ó n éni, a vil ágn ézetileg t án nem oly fejlett, ám kikezdehetetlen tekint ély q, csupasz ív mater familias.

Az öt alapfigura k ör é rendez Qd Q t ört énet, mely ut óbb t öbb sz áz szerepl Qs r ádi ós reg ényy é tereb élyesedett, j ól megfelelt a fokozatosan konszolid ál ód ó rendszer elv ár ásainak, s épp úgy a t ömegig ényeknek. A Szab ó csal ád els Q évei sor án j ócsk án akadtak nyilv ánval óan c élzatos elemek a cselekm ényben, legyen el ég csak a hulig ánok majd' havonk énti, mondhatni rendszeres szerepeltet és ére, vagy lcu els Q f éj ének, Hal ász Ferinek a t ört énetben megid ézett m ültj ára (1956-ban majdnem meglincselte a cs Qcsel ék a k ék parolis tisztet) utalnunk. Ám el Qfordultak a hetenk énti ad áásokban enn él sikaml ósabb, hab ár a fels Qbbs ég által el Qzetesen egyet ért Qleg j óv áhagyott t ém ák is. Így dramaturgus form ában megt árgyal ásrá ker ülte p éld ául az alacsonyabb szinteken fel-felbukkan ó korrupci ós ügyek, a hivatali vissza él ések, s a lak ásk özvet ít és meg a kereskedelem korabeli vissz áss ágai. Mindezt term észetesen csakis megnyugtat ó, a vil ágrend stabilit ás át manifeszt ál ó z árlattal pertrakt álhatt ák az alkot ók, amint azt a (k öz ép)magas tiszts ég ének bet ölt és ére érdemtelenn é v ált Hossz ú, illetve K átai elvt árs sz üks ég- és értelemszer q buk ása is jelezte. S alighanem ide, a szerz Qi " óvatos duhajkod ás" k ör ébe sorolhat ó Szab ó n éni vall ássoss ág ának osztentat ív m ódon megenged Q, ked élyes-b ék ül ékeny f ölelmelet ése is. (Am íg Margit n éni katolicizmusa nem okozott gondot, s a figur át áll ít ólag m ég maga K ád ár is megkedvelte, addig a r ádi ó vezet ése óvatoss ágb ól gyorsan ki íratta a t ört énetb Ql Szab ó ék t ülont ül zsid ós nev q szomsz édj át, Fux urat, hely ére k üldve az ut óbb r övid úton alapj át ékoss á v ált k öz értest, P éteri B él át.)

A sorozat kirobban ó n épszer qs ég ét m égsem ezeknek a t ém áknak k ösz önhette, hanem sokkal ink ább annak, hogy a v égtelen ített t ört énet nemhogy emancip álta, de - szint úgy összhangban a k ád ári konszolid áci ó menetével - egyenesen domin áns f Qelem év é tette a mag án életet. Ennek eredm ények éppen a Szab ó csal ád hist óri áj ában a h ázass ágak és v ál áások, sz ület ések és hal áloz áások v áltak t ört énelemform ál ó esem ényekk é, s nem a k ül- vagy belpolitika h írei. A megenged Qbb szeml élet e t éren is érv ényes ült, j öllehet itt is f élreismerhetetlen és áth ághatatlan hat árok k öz é szor ítvá. A sorozatban megannyi szerelem sz öv Qd ött, s ezek eset ében az alkot ók - n éh ány kiv ételt lesz ám ítvá - eltekintettek a morális ít élkez és aktus ától, m ég akkor is, amikor a heves érzelmek h ázass ágokat vesz élyeztettek vagy tettek t önkre. Megannyi apr óbb és nagyobb mag án életi probl éma, mulats ágos kis miz éria és s úlyos r ákfene ker ült el Q, a dugip énz k érd és ét Ql az anyai pofonon át eg észen az alkoholizmusig (l ásd W ágner Zsiga apr óbb sz ünetekt Ql megszák ított t öbb évtizedes r észegesked és ét). De m ár az öngyilkoss ág, net án a terhess égmezsák ít ás nem f ért bele a megt árgyalhat ó t ém ák k ör ébe.

A szerepl Q élg árda

Ha a magánéleti tematika jelentette a Szabó család sikerének egyik fő Q összetevőjét, akkor a siker más okai is lehetnek. A nagyobbik felét kétségtelenül a sorozat szereplője garantálta. Mert noha egészen 1961-ig, azaz a 100. adásig nem hangzott el a szereposztás sem az adás elején, sem pedig a végén, azért a közreműködő Q színesek javára ésszerűen 1959-ben országos népszerűségnek örvendett. Így legelsősorban Gobbi Hilda, aki kipróbált mozgalmárként legitimálta a világhírhírtileg kissé lemaradt Szabónéit, és egyszerűsége tudatában egy életre azonosította magát a szerény, családijának élénk háttérrel és passzionátus anyatigrissel. (Bár az azonosítás miatt néha háborgott: 1964-ben például majdnem kiszállt a sorozatból, amikor Szabóné ént szövege szerint unni kellett volna a tokiói olimpiát.) Párját a Hannibaltanárúr Nyúlbelája, a nagyszerű Szabó Ernő adta, helyére 1966-ban bekövetkezett halála után Rajz János lépett. A gyerekeket – ugyancsak élethossziglan – Benk Gyula (Bandi), Garics János (Laci), valamint Vörösmarty Lili (Icu) játszotta, s a rádiós családregény első éveiben olyan színésznagyok formáltak kisebb-nagyobb szerepeket, mint Gőzon Gyula (Kanczler Franci), Gábor Miklós (Káti), Kiss Manyi (Gizike), vagy 'ze Lajos (az első Balla Tibor). A sorozat utóbbi bűvelkedett a kiemelkedő színészekben, amint azt Kállai Ferenc (Tomi), vagy Kálman György (Károly) szerepeltetése is élesen bizonyíthatja számunkra.

A stáblista kezdeti tudatos mellékszerepeket az alkotói szándékot sugallta, hogy a Szabó család másfajta, szorosabb viszonyt ábrázol a realitással, a hétköznapok valóságával, mint a többi, egyértelműen fikciós jellegű rádiójáték. Ráadásul az aktuális budapesti események beszívása mellett a történet időnként maga is átkerelkedett a realitás terepére, s korántsem pusztán a Megáll az idő című sláger (szerző: Bágya András-G. Dénes György-László Endre, előadó: Vámosi János) óta Hollós Ilonát egészen Vico Torrianiig rafinált bejáratásával. A Szabó család hol szímet kért és kapott a Szívkiadásánsgmqsoról, hol pedig egy imaginárius kettős esküvő (Szabó Icu-Halász Feri, Bartos Jutka-Balla Tibor) gyártatott megívókat. Ez utóbbi ünnepi aktus Icu történetében a munkahelyén, a Kébbányai Gyógyászati kultúrteremben került megrendezésre, a KISZ részvételével, Szepesi György közvettetésével.

A fikciósával való gyakori keveredés volt az egyik oka annak az oly sokat emlegetett ténynek, hogy a mqsor megannyi hallgatója valószínűsnek tekintette a Szabó család cselekményét. Ez paradox módon nemcsak az eredményezte, hogy a történet hűségileg szívesen kerekelt segítését, még a mások kiretlen tanácsaikkal látta el a képzelt szülői alakokat, hanem oda vezetett, hogy a cselekmény bevezetett tényeit nemegyszer felháborodással fogadták a hallgatók, s tiltakozó igazságérzettel a vélt sérelmek orvoslását követelték. Ennek leghíresebb esete a színész Zenthe Ferenc más irányú elfoglaltságai (amúgy éppen éggel a Tenkes kapitánya forgatási munkálatai) miatt elveszejtett szerény jó Balla Tibor vezérlésének követőösszépíteltakozás, melynek csak a színész újbóli felbukkanása (akkor már az újságírók árpaátházolt alakjában) vetett véget.

Az ilyesform án tisztt áztatlan m qfajis ág ú r ádi óm qsor persze sz ámos kritikusban keltett hol lanyh ább, hol hevesebb
hangv éreket. Olyik b ír ál ó irodalmiatlannak ít élte a Szab ó csal ádot, olyik meg meseszer nek v élte ennyi
kifog ástalan erk ölc s q szem ély szerepeltet és ét, m ások pedig kevesellték, vagy épp sokallt ák a m qsor kritikái
hatvanas években az 50 sz ázal ékot k özel ítte) k ör ül gerjesztett vita mindazon által a j át ék r ész ét k épezte, s
term észetesem nem k érd Qjelezte meg a r ádi öreg ény ideológiai alapjait. Épp így nem firtatt ák a ma m ár jól l áthatóan
a sz ériajellegb Qi fakad ó, k énszerűen kényelmes, ám valójában kevés é rendszerkompatibilis megoldásokat.
Ennek eredm ények éppen kerülhetett el Q jó szerivel a semmib Qi D óra figurája, heteken át borzolva a hallgatói
kedélyeket, hogy vajon a leány Szabóbácski gyermeke-e? (Mert ha igen, akkor a derék öreg ugyancsak finom
s ütemény!) Így léptek el Q vagy bukkantak fel a feledés homályában olkor abban nem is említett vagy már rég ejtett
szereplők, s így kaphatott helyet a sorozatban a klasszikus szappanoperák kedvelt megoldása, a bármely pontról
visszafoordítható álomjelenet, amilyen Szabónéni megtámadása volt a Papsírjánál valamikor a nyolcvanas évek
közepén.

Bár a mqsor népszerűsége a hatvanas években tetőzött, az ért a Szabó család utóbb is igyekezett lépést tartani az eseményekkel. A hazai társadalmat átfogó privatizáció kispolgárosodást már amúgy is előtárazott, és az élektől építsele sorozat, a Qvel a rendszer gazdasági-társadalmi fellazulása is megjelent az adásokban. Laci ből állami, majd magántaxis lett, meg fogadott fia, az autószerelő Wágner Ferenc idővel Qvel gémekezni kezdett. Sete Janival. S főbbukkantak az idegenbe szakadt magyarok is, hogy hazatelepülve maszek vendéglátóipari egységet nyissanak a nyolcvanas évek technokratává maszkírozott Szabó Bandi nevével, a kissé átértelmezéssel. Az új társadalmi problémák is elkerültek (igaz a káderveregek, Marci rossz társaságba keveredése), a politika is beszűmlett.

Polg ári prolik

A nyolcvanas évek m ásodik fel ére m égis kifulladás l átszótt a Szab ó csal ád, amin m ég a hanglemezen k özreadott zen és k ül önkiad ás sem tudott v áltoztatni (rajta a "Mi vagyunk a h árom Margitok" c ím q ör ökbecs q darabbal). K ül ön ösen bizonytalann á v ált a m qsor tov ábbi sorsa az alap ít ó rendez Q, L ászl ó Endre (1987-es), majd pedig a sorozatot szem élyes ügy ének tekint Q Gobbi Hilda (1988-ban bek övetkezett) hal ála ut án. Így alighanem mindenki sz ám ára meglepet ést jelentett, hogy a Szab ó csal ád átv észelte a rendszerv ált ást, s a r észben meg újult alkot óg árda megval ós íthatta az angyalf öldi prolicsal ád polg ári fam íli áv á val ó átkeresztel és ét. Az Antall-Boross-korm ány n épszer qs ít és ének sz ánd ék át b üszk én felv állal ó Szuhay Bal ázs, s a t öbbi r égi- új szerz Q - a hallgatotts ág hanyatl ás ával p árhuzamosan - mind t öbb politik át pr ób ált becsemp észni az egyre elavultabbnak tetsz Q sorozatba. Hi ába, sem a NATO-n épszavaz áson val ó r észv ételre buzd ít ó t ételmondatok, sem a polemikus él q aktu álpolitikai kisz ól ások, sem pedig a hat áron t üli magyars ág vagy a k örnyezetr édelem ügy ének gyakori f ölelmelet ése nem seg ítet t a hal ód ó sorozaton. A nyugd íjas hallgat ót áborra és a sorozat alkot óinak csal ádiásan összetart ó kollekt ív áj ára val ó hivatkoz ások nem leplezhett ék el a t ényt, hogy a m qsorfolyamot m ár csak a tehetetlens égi er Q lend íti tov ább. A Magyar R ádi ó vezet ése most lez árta a sorozatot, s mik özben a m édia tekint élyes r észre nosztalgikus el érz ékeny ült s éggel b úcs úztatja a t ül írt r ádi ós reg ényt, alig tal álhatunk hallgat ót, aki felvil ágos ít ást ny újthatna nek ünk, hogy ugyan ki a fene Velem éri Sz ókrat ész vagy Hans, s f Qleg az a "Makray Berti a hat árvid ékr Qi", akik az utols ó epiz ód szerepl Qi voltak.